

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ЗА СПЕЦИЈАЛНУ
ЕДУКАЦИЈУ И РЕХАБИЛИТАЦИЈУ

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ПОДОБНОСТИ ТЕМЕ, КАНДИДАТА И МЕНТОРА ЗА ИЗРАДУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Тема: РАНИ ПОКАЗАТЕЉИ ДИСЛЕКСИЈЕ И ДИСГРАФИЈЕ

Кандидат: мр Гордана Чолић

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Датум и орган који је именовао комисију: 24.01.2012. године; Веће за мастер, специјалистичке и докторске студије, Универзитета у Београду, Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију.

Састав комисије:

1. Др Славица Голубовић, редовни професор, *логопедија*, 31.03 1998. Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Универзитет у Београду
2. Др Зорка Кашић, редовни професор, *лингвистика и фонетика*, 04.11.2002, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Универзитет у Београду
3. Др Надежда Крстић, редовни професор, *неуропсихологија*, 25.11.2009. Факултет за специјални едукацију и рехабилитацију, Универзитет у Београду
4. Др Весна Половина, редовни професор, *општа лингвистика*, 2001. Филолошки факултет, Универзитет у Београду

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. **Име, име једног родитеља, презиме:** Гордана (Рајко) Чолић
2. **Датум и место рођења, општина, република:** 17.10.1975., Бусовача, БиХ.

3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе: 02.07.2010. године на Одељењу за логопедију, Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију, Универзитета у Београду „ПРАГМАТСКЕ СПОСОБНОСТИ ДЕЦЕ СА ДИСГРАФИЈОМ“.

4. Научна област из које је стечено звање магистра наука: Логопедија.

5. Приказ научних и стручних радова са оценом: Гордана Чолић је до сада публиковала тринаест радова.

Радови штампани у зборнику радова - просидингу међународног значаја- М33

1) Голубовић, С., **Чолић, Г.** (2011). Типови грешака у писаном језику код деце млађег школског узраста. V међународни научни скуп „ Специјална едукација и рехабилитација данас ”- *5th International Scientific Conference” Special Education and Rehabilitation Today”*, Златибор 24-27. Септембра, 2011.

2) Голубовић, С., **Чолић, Г.** (2011). Грешке у писању код деце са дисграфом. 2nd *International symposium „ Sport, tourism and health“*, у: Зборник радова Симпозијума „Спорт, туризам и здравље, Секција: „Инклузивно образовање“, Октобар, 2011, Бихаћ: Педагошки факултет, 338-342.

Радови саопштени на скупу међународног значаја штампани у изводу у часопису са SCI листе – М34

1) Golubović, S., **Aleksic, G.** (2007). Graphomotoric and Language Development of Children in Primary School. *Congres of Psychiatrists of B&H with International Participation „ The First Years of Psychiatry in Bosnia – Herzegovina“*, *Medical Archives*, 61 (supl.2):1-80. ISSN 0350-199. This Journal is indexed in Medline: www.pubmed.gov.p.39.

2) Golubovic, S., **Colic. G.** (2008). Articulation disorders in pre-school children. *Congres of the European Federation of Neurological Societies*, Madrid, Spain, August 23/26, 2008. *European Journal of Neurology*, Vol 15, p. 198-198. ISSN 1351-5101. *Impact factor* 3.765.

3) Golubovic, S., **Colic. G.** (2009). Articulation abilities and lateralisation in pre-school children. *European Journal of Neurology* , (2009), Vol. 16, p. 60-60. *Impact factor* 3.765.

4) Golubovic, S., **Colic, G.** (2011). Frequency of Developmental Dysgraphia. 15th Congress of the European Federation of Neurological Societies- EFNS 2011, Budapest, Hungary, September 10-13. 2011. *European Journal of Neurology*. 18 (Suppl. 2), p. 141. *Impact factor* 3.765

5) Golubovic,S., **Colic, G.** (2011). Developmental Dysgraphia in Primary School. The Ninth Annual Conference on Brain Injury, September 14/17, 2011. New Orleans, Louisiana / NABIS, *Journal of Head Trauma Rehabilitation*, (2011), Vol 26, N5, p.430-431. *Impact factor* 2.779

Радови у часопису водећег националног значаја (M51)

1) **Чолић, Г.**, Голубовић, С. (2010). Прагматска компетентност деце са дисграфијом. Pragmatic competence in children with dysgraphia. *Defektologija-Defectology*, 2010, 16 (1): 45-52. Index Copernicus sa IC Value 3.74 ISSN 1512-6994.

2) Голубовић, С., **Чолић, Г.** (2012). Типови грешака у писаном језику код деце млађег школског узраста. *Настава и васпитање*. Рад на рецензији.

Рад штампан у часопису националног значаја (M52)

1) Голубовић, С., **Чолић, Г.** (2010). Артикулационе способности деце предшколског узраста. *Специјална едукација и рехабилитацију*, вол.9.бр.2.стр.301-314. ISSN1452-7367.

Радови саопштени на скупу националног значаја штампани у изводу (M64-0,2)

1) **Чолић, Г.** (2005). Терапијске процедуре у третману Ретовог синдрома. *Дани дефектолога Србије и Црне Горе*, Херцег Нови, 31.01.-03.02.2005. Зборник резимеа, стр.56.

2) Голубовић, С., **Чолић, Г.** (2010). Способност аудитивне перцепције, анализе, синтезе и алитерације код деце првог разреда. *Дани дефектолога Србије*, Златибор, 15-18. јануар 2010. Зборник резимеа, стр.35.

3) Голубовић, С., **Чолић, Г.** (2011). Учесталост појаве дисграфије код деце млађег школског узраста. *Дани дефектолога Србије*, Суботица, 15-18. јануар 2011. Зборник резимеа, стр.

Већина ових радова припада истој ужој научној области као и предложена тема докторске дисертације, односно, патологији језика код деце. Ранија истраживања кандидата показују искуство са предложеном методологијом, теоријским приступом и узорком истраживања планиране докторске дисертације.

III ОБРАЗЛОЖЕНИ КРИТЕРИЈУМИ И РАЗЛОЗИ НА ОСНОВУ КОЈИХ СЕ ЗАСНИВА ПОЗИТИВНА ОЦЕНА ДА ЈЕ КАНДИДАТ ПОДОБАН ДА РАДИ ДИСЕРТАЦИЈУ

Кандидаткиња је одбранила магистарску тезу из исте уже научне области као што је тема предложене докторске дисертације, а досадашњим истраживањем је показала интерес и способност за истраживачки рад у области патологије језика код деце и логопедије. Комисија је сагласна да је кандидат подобан за израду предложене докторске дисертације.

IV ОЦЕНА ПОДОБНОСТИ ТЕМЕ

Оцена:

1. Формулација назива тезе

Назив **РАНИ ПОКАЗАТЕЉИ ДИСЛЕКСИЈЕ И ДИСГРАФИЈЕ** јасно одражава предмет истраживања и Комисија сматра да је наслов предложене докторске дисертација подобан.

2. Предмет истраживања

Истраживање раних показатеља дислексије и дисграфије представља актуелну тему у савременој логопедији. Истраживање има и теоријски и практични значај. Нашој средини недостаје оваква студија. Комисија сматра предмет истраживања подобним.

3. Познавање проблематике на основу:

а) Изабране литературе

Кандидат у свом предлогу наводи референце из наше и светске литературе које су већином публиковане од 2005. до данас. Изабрана основна литература указује на кандидатово познавање проблематике и континуирано професионално бављење у овој области.

б) Циљева истраживања

Основни циљ предложене докторске дисертације је да се издвоје рани показатељи сметњи читања и писања. Циљ истраживања представља утврђивање односа способности читања и писања са другим језичким способностима и другим когнитивним способностима.

Постављени циљеви су у складу са могућностима и ограничењима каква поставља задата тема и Комисија их сматра подобним.

в) Очекиваних резултата

Општа хипотеза од које се у овом истраживању полази има основу у општим теоријским сазнањима и досадашњим емпиријским истраживањима, а у складу је са циљем овог истраживања и може се формулисати у виду претпоставке да се у основи дислексије налази језички дефицит.

Посебне хипотезе односе се на следећа очекивања:

X1: Постоји статистички значајна разлика у читању и писању између деце из клиничке и контролне групе.

X2: Очекује се да ће, у школском периоду, дислексију и дисграфију испољити одређен број деце из клиничке групе, као и да међу децом са дислексијом и дисграфијом неће бити деце из контролне групе.

X3: Корелација фонолошке способности и читања и писања је значајна и веома висока. Очекујемо да ће фонолошка способност највише доприносити процесу декодирања појединачних речи, као и да ће се елементи фонолошке свесности издвојити као рани показатељи дислексије и дисграфије.

X4: Постоји статистички значајна корелација између синтаксичке свесности (синтаксичко просуђивање) и читања и синтаксичке свесности (и синтаксичко просуђивање и синтаксичка корекција) и писања, како на почетку обуке тако и у каснијим фазама читања и писања. Очекује се, да ће се неки елементи синтаксичке свесности издвојити као рани показатељи дислексије и дисграфије.

X5: Очекује се да ће семантичка способност највише утицати на разумевање прочитаног и самостално писање на задату тему.

Постављени циљеви су у складу са, у предлогу прихваћеним теоријским оквиром, као и налазима сличних савремених студија. Комисија сматра да су постављени циљеви подобни.

Задаци истраживања

У складу са постављеним циљем истраживања дефинисани су следећи истраживачки задаци:

- 1) Испитати језичке способности деце предшколског узраста и идентификовати децу чије језичке способности одступају од развојних норми (клиничка група).
- 2) Формирати контролну групу деце која ће бити уједначена са клиничком групом деце према узрасту, полу, интелектуалним способностима и социоекономском статусу.
- 3) Испитати везе појединачних језичких способности и способности читања и писања. Утврдити у којој мери се способност читања и писања може предвидети на основу резултата на процени развијености фонолошке свесности, синтаксичке свесности и семантичке способности.
- 4) Испитати везу способности читања и писања и других когнитивних способности (перцепција, памћење)
- 5) Испитати способност читања и писања код деце из клиничке и контролне групе и утврдити однос између припадности некој од утврђених група и способности читања и писања.
- 6) Истражити потенцијалне факторе који утичу на тежину и облик испољености дислексије и дисграфије и утврди да ли су потенцијални фактори језичке или нејезичке природе.

Комисија сматра да су постављени задаци истраживања подобни.

4.Метода и узорак истраживања

а) Узорак

Узорак ће чинити око 200 деце узраста од 5,6 до 9,0 година, оба пола укључена у редовне предшколске установе и и редовне основне школе. На основу постигнућа на тесту, издвојиће се две групе деце. Прву групу чиниће око 100 деце са ниским постигнућем на тесту, и то ће бити клинички део узорка. Другу групу чиниће око 100 деце са најмање просечним постигнућем на тесту, и то ће бити контролни део узорка.

Деца из контролне групе биће уједначена са децом из клиничке групе по полу, узрасту, интелигенцији и социоекономском статусу.

Место и време истраживања: Предшколске установе и Основне школе у Београду, током 2012/2013. године.

Комисија сматра да предвиђени начин формирања узорка одговара циљу и задацима истраживања.

б) Метод

Истраживање ће имати две фазе

У првој фази (тест) тестираће се деца од 5,6 до 7,0 година. Деца ће се тестирати индивидуално све док се не селектују за предвиђени клинички и контролни узорак. У овој фази примениће се: **а)** ELLA- Emerging Literacy & Language Assessment – Тест за процену способности предчитања и процену језичких способности (део за децу од 5,6 до 7,0 година); **б)** Листа експерименталних задатака за испитивање синтаксичке свесности (форма 1 и форма 2); **в)** Равенове прогресивне матрице;

У другој фази (ретест) тестираће се поново иста деца која су у међувремену кренула у први разред, односно започела формалну обуку читања и писања. У овој фази ће се применити **а)** ELLA-Emerging Literacy & Language Assessment (део за децу од 7,0 година); **б)** Делови из Тестовая методика експресс-диагностики устной речи младших школьников (дијагностика усменог говора деце млађег школског узраста) – примениће се Субтест 2, Субтест 3 и Субтест 4. У овој фази, на почетку и на крају првог, односно крају другог разреда процениће се читање (текст-„Један снежни дан“) и писање (диктат, препис и састав на тему-„Један мој доживљај“).

Истраживањем ће се пратити иста деца од предшколског узраста па до краја првог, односно краја другог разреда.

Опис инструмената

1. ELLA – Emerging Literacy & Language Assessment (2006), by Elisabeth Wiig, Ph.D., CCC-SLP and Wayne Secord, Ph.D., CCC-SLP (тест за процену способности предчитања и процену језичких способности).

Тест се састоји из два дела (део за децу од 4,6 до 5,6 година; део за децу од 5,6 до 9,11 година), 22 субтеста и три области које испитује (фонолошка свесност, препознавање и тумачење знакова и симбола, памћење, меморија, проналажење и паковање информација у меморији).

2. Делови из Диагностики устной речи младших школьников: Т.А. Фотековой, 2000. – дијагностика усменог говора деце млађег школског узраста (Субтест 2 - испитивање граматичке структуре говора; Субтест 3 – испитивање речника и способности формирања речи; Субтест 4 – испитивање разумевања, логичности говора).

3. Листа експерименталних задатака за испитивање синтаксичке свести (Форма 1 и Форма 2): М. Николић, 2009. Процена развијености синтаксичке свесности (задаци граматичког просуђивања и задаци граматичке корекције).

4. Равенове прогресивне матрице

5. Тродимензионални тест читања (С. Владисављевић & Ђ. Костић) – Текст: „Само један снежни дан“.

6. Скала за процену дисграфичности рукописа (С. Бојанин & А. Ћордић) – Препис, диктат, слободан састав- „Један мој доживљај“.

Комисија сматра да су предложени инструменти у складу са предметом и циљевима истраживање.

5. Методе статистичке обраде података и осталих релевантних података

У статистичкој обради добијених података користиће се : мере централне тенденције, мере варијабилности, Т-тест, анализа варијансе, Пирсонов и Спирманов коефицијент корелације, регресиона анализа, факторска анализа основних компоненти, кластер анализа. На основу примењене статистичке анализе, добијени резултати презентоваће се табеларно и графички.

VI ЗАКЉУЧАК СА ОБРАЗЛОЖЕНОМ ОЦЕНОМ О ПОДОБНОСТИ КАНДИДАТА И ТЕМЕ

Кандидат, **мр. Гордана Чолић** је претходно одбранила магистарску тезу из исте уже научне области као што је тема предложене докторске дисертације, а досадашњим истраживањима је показала интерес и способност за даљи истраживачки рад.

Увидом у приложену документацију и на основу анализе предлога пројекта докторске дисертације под називом **РАНИ ПОКАЗАТЕЉИ ДИСЛЕКСИЈЕ И ДИСГРАФИЈЕ**, мр. **Гордане Чолић**, Комисија сматра да кандидат испуњава услове за израду докторске дисертације по Закону о научно истраживачкој делатности и Статуту Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију, с обзиром да има:

- одбрањену магистарску тезу и академски назив магистра наука,
- научне радове од значаја за развој науке објављене у часописима националног и водећег националног значаја,
- радове саопштене на међународним и домаћим скуповима, штампане у целини или изводу у часописима са SCI листе.

ПРЕДЛОГ

На основу свега наведеног, **Комисија предлаже Већу за мастер, специјалистичке и докторске студије, Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију, Универзитета у Београду**, да **прихвати овај извештај и одобри израду докторске дисертације** под називом **РАНИ ПОКАЗАТЕЉИ ДИСЛЕКСИЈЕ И ДИСГРАФИЈЕ** кандидата **мр. Гордане Чолић**.

У Београду, 13.02.2012.

Чланови комисије:

1. Др Славица Голубовић, редовни професор, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Универзитет у Београду, ментор
2. Др Зорка Кашић, редовни професор, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Универзитет у Београду
3. Др Надежда Крстић, редовни професор, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Универзитет у Београду
4. Др Весна Половина, редовни професор, Филолошки факултет, Универзитет у Београд